

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

1441

Ustavni sud Republike Hrvatske, u Prvom vijeću za odlučivanje o ustavnim tužbama, u sastavu sudac Antun Palarić, predsjednik Vijeća, te suci Slavica Banić, Ivan Matija, Aldo Radolović, Duška Šarin i Miroslav Šeparović, članovi Vijeća, u postupku koji je ustavnom tužbom pokrenuo D. K., zastupan po posebnoj skrbnici D. K., koju zastupa L. K., odvjetnica u I. G., na sjednici održanoj 20. svibnja 2015. jednoglasno je donio

ODLUKU

I. Ustavna tužba se usvaja.

II. Ukida se:

- rješenje Županijskog suda u B. broj: Gž-1279/2013-2 od 23. siječnja 2014. i
- rješenje Općinskog suda u S. broj: R1-74/12-14 od 5. ožujka 2013.

III. Predmet se vraća Općinskom sudu u S. na ponovni postupak.

IV. Ova odluka objavit će se u »Narodnim novinama«.

O b r a z l o ž e n j e

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Pravodobnu i dopuštenu ustavnu tužbu podnio je 19. ožujka 2014. D. K., zastupan po posebnoj skrbnici D. K., koju u postupku pred Ustavnim sudom zastupa L. K., odvjetnica u I. G. (u daljnjem tekstu: podnositelj).

U postupku podnositelj osporava rješenje Županijskog suda u B. (u daljnjem tekstu: drugostupanjski sud) broj: Gž-1279/2013-2 od 23. siječnja 2014., kojim je odbijena njegova žalba protiv rješenja Općinskog suda u S. (u daljnjem tekstu: prvostupanjski sud) broj: R1-74/12-14 od 5. ožujka 2013., kojim je podnositelj potpuno lišen poslovne sposobnosti.

2. Na zahtjev Ustavnog suda pribavljen je spis prvostupanjskog suda broj: R1-74/12.

II. ČINJENICE I OKOLNOSTI SLUČAJA

3. U konkretnom slučaju predlagatelj, Centar za socijalnu skrb S. (u daljnjem tekstu: CSS S.), podnio je 21. studenoga 2012. prvostupanjskom sudu prijedlog za pokretanje postupka lišavanja poslovne sposobnosti podnositelja klasa: 555-05/12-01-08, ur. broj: 2166-19-02/1-12-02. U prijedlogu se navodi kako se radi o osobi sa mentalnim i tjelesnim oštećenjem, koja se nije u stanju brinuti o svojim potrebama, pravima i interesima.

Uz prijedlog je priložena socijalna anamneza CSS S. od 6. studenoga 2012., koja je prikupljena na osnovu uvida u evidenciju i dokumentaciju CSS S. i na osnovu razgovora s podnositeljem i njegovom majkom. U socijalnoj anamnezi se navodi sljedeće:

»(...)

Imenovani je kod ovoga Centra zbog svog zdravstvenog stanja korisnik prava na osobnu invalidninu u iznosu od 1.250,00 kuna mjesečno, a koje pravo teče od 15. 1. 1999. godine. Korisnik je prava na uvećani doplatka za djecu preko HZMO u mjesečnom iznosu od 831,00 kunu.

(...) Kod imenovanog postoji tjelesno i mentalno oštećenje zdravlja, kao i više vrsta oštećenja zdravlja, kao i teška trajna promjena u zdravstvenom stanju. Nadalje je utvrđeno da je imenovani emocionalno nezreo, nesamostalan, te da oskudno komunicira, a podatke o imenovanome daje majka. Ovisan je o pomoći i poticaju u svim dnevnim aktivnostima. Zbog otežanog hoda, pareze desne ruke, hipotrofije mišića i mentalne retardacije, imenovani zahtjeva pomoć, njegu, nadzor, pratnju i skrb u zadovoljavanju svih osnovnih životnih potreba, radi stvaranja uvjeta za ravnopravno sudjelovanje u društvu.

Majka D. vodi brigu o sinu, a novčano im pomažu i D. sestre iz Nj., te majka navodi da se D. ne razumije u novac, da ne može sam donijeti odluke, da mu ona daje lijekove, te da imenovani nigdje ne može ići sam, da ima tremor ruku, te da mu je njena pomoć i nadzor potreban u svemu, kod zadovoljavanja svih životnih potreba.

Imajući u vidu sve navedeno, K. D. iz S., N.Š.Z. 104., je potrebno lišiti poslovne sposobnosti u cijelosti, te je potrebno majci nad njim produžiti roditeljsku skrb nakon njegove punoljetnosti, a o čemu je imenovani upoznat u ovome Centru u skladu sa njegovim mogućnostima shvaćanja, te je imenovani suglasan s navedenim.

Majka imenovanoga K. D. iz S., N.Š. Z. 104., pristaje biti skrbnica, kako kao poseban skrbnik u toku postupka lišavanja poslovne sposobnosti, te ima osobine i sposobnosti za obavljanje dužnosti skrbništva, te pristaje i naknadno trajno da joj se nad sinom produži roditeljska skrb nakon punoljetnosti, ukoliko nadležni Sud imenovanog djelomično ili u potpunosti liši poslovne sposobnosti.«

3.1. Prvostupanjski sud obavijestio je 23. studenoga 2012. CSS S. da je na njihov prijedlog pokrenuo postupak za lišavanje poslovne sposobnosti podnositelja u predmetu broj: R1-74/12-2, stoga je za podnositelja po službenoj dužnosti imenovana posebna skrbnica u osobi njegove majke D. K., koja ima osobna svojstva i sposobnosti za obavljanje dužnosti skrbnika, što je svojom izjavom i prihvatila.

3.2. Prvostupanjski sud zakazao je 7. siječnja 2013. ročište u izvanparničnom postupku lišavanja poslovne sposobnosti na koje je pristupio podnositelj kao protustranka, uz posebnu skrbnicu i predlagatelj kojeg je zastupao zakonski zastupnik, ravnatelj Centra za socijalnu skrb. Posebna skrbnica podnositelja u svom iskazu na ročištu protivila se prijedlogu smatrajući kako je podnositelj uglavnom sposoban brinuti sam o sebi. Nakon posebnog skrbnika saslušan je i podnositelj.

Istog dana prvostupanjski sud donosi rješenje broj: R1-74/12-5 kojim nalaže psihijatrijsko vještačenje po sudskom vještaku, koji je dužan pregledati podnositelja, izvršiti uvid u medicinsku dokumentaciju koja prileži spisu te se očitovati na okolnosti: ima li podnositelj mentalno oštećenje ili psihičke bolesti, je li se sposoban brinuti o osobnim potrebama, o svojim pravima i interesima, odnosno da li ugrožava prava i interese drugih osoba.

3.3. 5. veljače 2013. prvostupanjskom sudu dostavljen je psihijatrijski nalaz i mišljenje o duševnom stanju i okolnostima za podnositelja. Nalaz je utemeljen na uvidu u spis prvostupanjskog suda, medicinskoj dokumentaciji i osobnom pregledu podnositelja. Sudski vještak, specijalist psihijatrije i psihoterapeut, donio je 28. siječnja 2013. sljedeći zaključak:

»(...)

Iz svega gore navedenog zaključujem da je D. K., r. 1988. g. iz S. (u životnoj dobi od 25 godini), osoba u trajnom stanju lakše (do umjerene) mentalne retardacije uz trajno tjelesno oštećenje, spastičnu hemiparezu desne ruke i noge koja je nastala kao posljedica cerebralne paralize.

1. On je izgubljene sposobnosti za potpuno adekvatno rasuđivanje, tj. za shvaćanje i razumijevanje, tako da ne može u potpunosti shvatiti niti sagledati značenje svojih djela, niti može u potpunosti upravljati svojim postupcima.

2. U tom kontekstu nije sposoban za samostalni rad i privređivanje kao niti za samozbrinjavanje, tj. ne može u potpunosti brinuti o svojim osobnim potrebama, pravima, interesima i dužnostima, a koje bi eventualno mogao i ugroziti.

3. On ne može u potpunosti samostalno skrbiti o svojim fiziološkim potrebama, hraniti se, oblačiti i održavati higijenu i u svim situacijama treba pomoć i poticanje. Treba svakodnevnu potporu za život, skrb i nadzor odgovorne osobe, radi nadzora i organizacije svakodневnih aktivnosti a posebno zbog nadzora nad rehabilitacijom i eventualnim liječenjem, koje će biti potrebno trajno.

4. Njegove intelektualne i voljne funkcije nisu dostatne za donošenje relevantnih odluka u vezi imovinsko pravnih pitanja kao i zaštite svojih prava i interesa, te po tim pitanjima treba adekvatno zastupanje.

5. On nije sposoban samostalno poduzimati određene radnje i poslove, kao što su npr. raspolagati i upravljati svojom imovinom ili stalnim novčanim primanjima, odlučivati o zapošljavanju, davati izjave i poduzimati radnje koje se odnose na brak, roditeljsku skrb i druga osobna stanja.

6. Zato smatram da bi u svrhu prije svega njegove zaštite svakako bilo primjereno lišenje poslovne sposobnosti u potpunosti i postavljanje skrbnika koji će u budućnosti trajno štiti njegova prava i interese, primarno u imovinsko pravnim pitanjima i nadzoru nad adekvatnosti i redovitosti liječenja.

7. Ispitanik nije sposoban u potpunosti shvatiti svrhu i prirodu sudskog procesa, odgovarati adekvatno na pitanja suda, davati savjete odvjetniku i slično, tj. on nije raspravno sposoban. Eventualno pristupanje glavnoj raspravi radi saslušanja je moguće i ne bi bitno ugrozilo njegovo opće zdravstveno stanje.

8. S obzirom na veliki otpor i negativizam koji majka ispitanika, privremena skrbnica pokazuje prema ovom postupku, preporučam Sudu razmotriti mogućnost eventualne odgode cijelog postupka dok ga sama obitelj ispitanika zatraži, jer u ovom trenutku djeluje kao okidač za gotovo paranoidnu reakciju sa vjerojatno štetnim posljedicama za sve sudionike.«

3.4. 1. ožujka 2013. upućen je podnesak prvostupanjskom sudu kojim ga se obavještava da je L. K., odvjetnica u I. G. (u daljnjem tekstu: punomoćnica) opunomoćena za zastupanje podnositelja u ovom konkretnom predmetu, uz koji je dostavljena potpisana punomoć podnositelja. Punomoćnica je tom prilikom zamolila prvostupanjski sud za odgodu ročišta zakazanog za 5. ožujka 2013., jer je istog dana morala prisustvovati raspravi pred Općinskim kaznenim sudom u Z.

3.5. Prvostupanjski sud nije uvažio zamolbu punomoćnice te je 5. ožujka 2013. održao drugo ročište na koje je pristupio punomoćnik predlagatelja, dok za podnositelja nitko, iako je dostava bila uredno iskazana. Na ročištu je pročitana podnesak punomoćnice, koji je prvostupanjski sud odbio uz obrazloženje kako nema urednu punomoć za zastupanje podnositelja.

3.6. Sljedeći dan, telefonskim putem, uređujući sudac izvijestio je punomoćnicu podnositelja da nije priznao dostavljenу punomoć jer je podnositelju imenovana posebna skrbnica za zastupanje, stoga podnositelj ne može izdati punomoć i odvjetniku za zastupanje. Iz tog razloga rasprava nije odgođena niti je dostavljena odluka punomoćnici podnositelja. Zbog navedenog punomoćnica je zatražila izuzeće uređujućeg suca.

3. 7. 13. ožujka 2013. prvostupanjski sud donio je rješenje broj: 9-Su-101/2013-3., kojim je odbio zahtjev punomoćnice za izuzeće suca. U obrazloženju rješenja, između ostaloga, navodi se kako je stajalište suda da podnositelj, dok god nije pravomoćno lišen poslovne sposobnosti, ima pravo izabrati punomoćnika iz reda odvjetnika, stoga se sudska pismena imaju dostavljati i tako izabranom punomoćniku. Okolnost da sudac nije priznao urednu punomoć podnositelja izdanu punomoćnici, nije razlog za izuzeće, već eventualno razlog za žalbu protiv meritorne odluke. Budući da je podnositelju imenovan poseban skrbnik koji je uredno pozvan na ročište nema mjesta kvalifikaciji da je pravo podnositelja na pristup sudu povrijeđeno.

4. Prvostupanjski sud donio je rješenje broj: R1-74/12-14 od 5. ožujka 2013. (u daljnjem tekstu: prvostupanjsko rješenje), kojim je u potpunosti lišio podnositelja poslovne sposobnosti.

U obrazloženju rješenja navodi se kako slijedi:

»U odgovoru na prijedlog poseban skrbnik D. K. – D. K. navodi da se protivi prijedlogu i da smatra da je D. K. sposoban brinuti se o sebi, ne u potpunosti, ali uglavnom sve može sam. Navodi se da je protustranka njen sin koji sve radi koliko može na zemlji, a i u kući zna nešto pomoći. Zna usisavati i prašiti. D. je završio 8 razreda osnovne škole, a poslije škole nije nigdje radio. Od Centra za socijalnu skrb mjesečno prima 1.250,00 kn invalidninu, a osim toga nema nikakvih prihoda niti imovine.

U dokaznom postupku sud je saslušao protustranku D. K., izvršio je uvid u: socijalnu anamnezu Centra za socijalnu skrb S., nalaz i mišljenje Zavoda za socijalnu skrb V. od 20.04.2012. godine, nalaz i mišljenje I. stupanjskog tijela vještačenja od 06.03.1999. godine, rješenje HZMO od 17.07.2003. godine, psihologijski nalaz od 10.12.2002. godine, povijest bolesti, nalaz doktora R. N., psihijatra Bolnice za djecu i mladež, rodni list protustranke i u nalaz i mišljenje sudskog vještaka E. K.

Protustranka D. K. naveo je u svom iskazu da je završio 8 razreda osnovne škole u S. po prilagođenom programu. Poslije škole nigdje nije radio. Ne osjeća se sposobnim za neki fizički posao jer nema snage u desnoj ruci i desnoj nozi zbog čega i teže hoda. U slobodno vrijeme sluša radio i gleda televiziju, a zna čitati knjige. Pomaže majci u poslovima na zemlji koliko može, kao i u kućanskim poslovima. Stalno je s majkom koja mu kuha, a nekad i on kuha. Odjeću pere majka, a on zna brisati prašinu.

Iz socijalne anamneze Centra za socijalnu skrb u S. sud je utvrdio materijalne i ekonomske prilike u kojima živi podnositelj.

Iz nalaza i mišljenja I. stupanjskog tijela vještačenja Zavoda za socijalnu skrb u V. od 20. 4. 2012. godine proizlazi da je protustranka D. K. rođen nakon prenešene trudnoće. (...) Kod imenovanoga postoji tjelesno i mentalno oštećenje zdravlja, kao i više vrsta oštećenja zdravlja, kao i teška trajna promjena u zdravstvenom stanju. (...)

Iz nalaza i mišljenja I. stupanjskog tijela vještačenja od 6. 3. 1999. godine proizlazi da procijenjeni kvocijent inteligencije kod protustranke iznosi 55 i na stupnju je lake mentalne retardacije. (...)

Iz rješenja HZMO od 17. 7. 2003. godine proizlazi da je kod protustranke utvrđeno postojanje tjelesnog oštećenja od 90%.

Iz psihologijskog nalaza J. P., profesora školske psihologije, proizlazi da je kod protustranke verbalni IQ 48, neverbalni IQ 50, a globalni IQ je ispod 46.

Iz povijesti bolesti specijalista obiteljske medicine J. N. od 22. 3. 2012. godine, proizlazi da protustranka ima tegobe od djetinjstva, da je socijalno i emocionalno nezreo i da nije sposoban za samostalan život.

Iz nalaza doktora R. N., psihijatra Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež, proizlazi da je protustranka rođen nakon teškog poroda, a bio je asfiktican i 14 dana u inkubatoru, te je kao posljedica toga ostala desna hemipareza i mentalna retardacija na razini umjerene. Ne može samostalno obavljati osobnu higijenu, pa mu je u svemu potrebno pomagati. Misaoni tijek izrazito je oskudan.

(...)

Iz nalaza i mišljenja sudskog vještaka E. K. proizlazi da je izvršila uvid u spis ovog suda broj gornji kao i medicinsku dokumentaciju koja prileži spisu, a osobno je i pregledala protustranku. (...)

Na temelju provedenih dokaza sud je nedvojbeno utvrdio da je protustranka D. K., prema nalazu i mišljenju sudskog vještaka E. K., osoba koja je u trajnom stanju lakše (do umjerene) mentalne retardacije, radi čega nije sposoban brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima i kojoj je potrebna pomoć, skrb i nadzor odrasle odgovorne osobe u svakodnevnom funkcioniranju, stoga je sud, a po osnovi odredbe čl. 159. st. 1. Obiteljskog zakona, istog u potpunosti lišio poslovne sposobnosti.«

5. Protiv prvostupanjskog rješenja podnositelj je 2. travnja 2013. putem posebne skrbnice i punomoćnice podnio žalbu drugostupanjskom sudu.

U podnesenoj žalbi se navodi:

»... Iako je u ovom postupku protustranci imenovan poseban skrbnik to nije razlog da se sama protustranka isključi iz postupka, da joj se onemogući da ju u postupku zastupa odvjetnik te da sama sudjeluje u izvođenju dokaza, da predlaže dokaze. Tako je sudac koji je odlučivao u ovom postupku, nakon što je primio podnesak protustranke upućen sudu po punomoćniku 25.2.2013. nazvao punomoćnicu protustranke te joj rekao da punomoć koju je protustranka izdala punomoćniku ne priznaje jer da protustranka ne može izdati punomoć

odvjetniku te da je to razlog zbog kojeg nije odgodio raspravu zakazanu za 5.3.2013. Protustranka ima poslovnu sposobnost do pravomoćnosti odluke kojom ju se lišava poslovne sposobnosti. Stoga je postupanje suda u ovom postupku bilo nezakonito.

... Obrazloženje presude svodi se na prepričavanje dokaza, a stav suda svodi se na jednu rečenicu: da je nedvojbeno utvrđeno na temelju nalaza i mišljenja vještaka da je protustranka u trajnom stanju lakše (do umjeren) mentalne retardacije te da radi toga nije sposoban brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima te da joj je potrebna pomoć, skrb i nadzor odrasle odgovorne osobe u svakodnevnom funkcioniranju. (...) Za potpuno lišenje poslovne sposobnosti mora postojati konkretna opasnost za prava i interese protustranke koja se mogu zaštititi samo onemogućavanjem protustranke da utječe na negativan način na svoja prava i interese lišenjem poslovne sposobnosti. U ovom postupku takva opasnost nije niti naznačena, a pogotovo nije dokazana.

(...)

U ovom predmetu nisu utvrđene nikakve iznimne okolnosti koje bi opravdavale tako ozbiljnu mjeru kao što je potpuno lišenje poslovne sposobnosti.«

6. Drugostupanjski sud je rješenjem broj: Gž-1279/2013-2 od 23. siječnja 2014. odbio kao neosnovanu podnositeljevu žalbu i potvrdio rješenje suda prvog stupanja, navodeći u obrazloženju kako slijedi:

»Protiv navedenog rješenja žalbu podnose posebna skrbnica protustranke D. K., kao i odvjetnica L. K. u svojstvu punomoćnice protustranke, zbog svih žalbenih razloga iz čl. 353. st. 1. Zakona o parničnom postupku ('Narodne novine', br. 148/11 – pročišćeni tekst, 25/13 – dalje: ZPP).

(...)

Neosnovana je žalbena tvrdnja da iz obrazloženja pobijanog rješenja uopće nije jasno iz kojih razloga je sud protustranku lišio poslovne sposobnosti. Prvostupanjski sud naime, u obrazloženju rješenja u svemu razumljivo navodi koje je dokaze proveo, te da iz tako provedenih dokaza, prije svega iz nalaza i mišljenja sudskog vještaka prim. mr. sc. E. K., ali i iz nalaza i mišljenja prvostupanjskog tijela vještačenja Zavoda za socijalnu skrb u V., kao i iz prethodnih psihologijskih nalaza i povijesti bolesti, proizlazi da je protustranka u trajnom stanju lakše do umjerene mentalne retardacije, da zbog toga nema sposobnost za potpuno adekvatno rasuđivanje, zbog čega nije sposobna brinuti se o osobnim potrebama, pravima i interesima. Pri tome prvostupanjski sud u obrazloženju pobijanog rješenja, suprotno žalbenim tvrdnjama, detaljno i u svemu razumljivo iznosi sadržaj izvedenih dokaza, pa tako i sadržaj u svemu razumljivog i uvjerljivog nalaza i mišljenja vještaka, koje mišljenje se svodi na zaključak da protustranka uopće nije u stanju brinuti se o svojim potrebama, pravima i interesima, kako u svim imovinskim odnosima, uključujući i odluku o zapošljavanju, tako i u pravnim odnosima koji se odnose na osobna stanja.

... mišljenje je ovog drugostupanjskog suda da osobi protiv koje se vodi takav postupak sud, na njezino traženje, treba priznati pravo na poduzimanje parničnih radnji (parničnu sposobnost), osim ukoliko na temelju provedenih radnji tijekom postupka nije notorno da se radi o osobi koja nije u stanju shvatiti značenje takvih radnji. Ovo unatoč tome što u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti takvu osobu već zastupa poseban skrbnik temeljem čl.168. ObZ-a.

Iz navedenih razloga je osnovana žalbena tvrdnja punomoćnice protustranke da joj je stranka izdala valjanu punomoć. Međutim, neosnovana je žalbena tvrdnja o tome da je sud počinio bitnu povredu odredaba postupka, time što na njezino traženje nije odgodio ročište zakazano i održano dana 5. ožujka 2013. Ovo i neovisno od tog iz kojeg razloga sud nije udovoljio ovakvom traženju, budući da je na navedenom ročištu protustranka bila uredno zastupana po posebnom skrbniku.«

III. PRIGOVORI PODNOSITELJA

7. Podnositelj smatra da su mu osporenim aktima povrijeđena ljudska prava i temeljne slobode zajamčena Ustavom Republike Hrvatske («Narodne novine» broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.). Podnositelj ističe povredu prava na pravično suđenje iz članka 29. stavka 1. Ustava, povredu ustavnog jamstva na osobni i obiteljski život iz članka 35. Ustava te ustavnog jamstva na uključivanje u društveni život osoba s invaliditetom iz članka 57. stavka 1. Ustava, kao i povredu prava na zabranu diskriminacije i prava na jednakost pred zakonom iz članka 14. Ustava. Navodi i povrede članka 6. i članka 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda